

Δρ. Δημήτριος Καραμπερόπουλος,
 Πρόεδρος Επιστημονικής Εταιρείας
 Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα

Ρήγας Βελεστινλής ο Θετταλός: Στοιχεία του αυτοπροσδιορισμού του

Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Εθνολογικού Συνεδρίου Θεσσαλών Καραγκούνηδων, (Φάρσαλα-Απρίλιος 2014), Φάρσαλα 2016, σελ. 55-62.

Με την ανακοίνωση «Ρήγας Βελεστινλής ο Θετταλός» δίνονται μερικά ιδιαίτερα στοιχεία, τα οποία ο ίδιος καταγράφει στα έργα του για το Βελεστίνο και τη Θεσσαλία γενικότερα και τα οποία υποδηλώνουν τη θεσσαλική φυσιογνωμία του Ρήγα. Ο ιστορικός του Ρήγα Λέανδρος Βρανούσης¹ τόνιζε, ότι τα ίδια τα έργα του Ρήγα θα πρέπει πρώτα να αξιοποιούνται στα διάφορα ζητήματα, τα οποία προκύπτουν για τη ζωή και το έργο του. Ωστόσο σήμερα, ο καθένας μπορεί εύκολα να έχει πρόσβαση στα έργα του Ρήγα, να τα μελετήσει και να βγάλει τα δικά του συμπεράσματα, διότι έχουν πλέον ολοκληρωμένα επανεκδοθεί με ευρετήρια και σχόλια, ακόμη και σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM)².

Με το όνομά του «Ρήγας Βελεστινλής Θετταλός» ο εθνομάρτυρας αμέσως υποδηλώνει τον τόπο της καταγωγής του και τη θεσσαλική του φυσιογνωμία. Κατ' αυτόν τον τρόπο αυτό-προσδιορίζεται, γεγονός το οποίο θα έπρεπε να το έχουν υπ' όψιν όσοι θα θέλουν να ασχοληθούν με το όνομά του και την καταγωγή του. Τον αυτό-προσδιορισμό του αυτόν τον αναγράφει στα έργα του, τα εκδοθέντα στη Βιέννη κατά τις δύο περιόδους, το 1790 και 1797, της εκεί διαμονής του, όπως παρατηρούμε στη συνέχεια:

- 1). *Σχολείον των ντελικάτων εραστών...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 2). *Φυσικής απάνθισμα...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».

¹ «Το έργο λοιπόν του Ρήγα, η μοναδική αυτή πηγή που έμεινε ανεκμετάλλευτη, μας δίνει τα μόνα ασφαλή τεκμήρια για ν' αξιολογήσουμε τις αντιφατικές συχνά πληροφορίες των βιογράφων του», Λέανδρου Βρανούση, *Ρήγας*, Αθήνα [1954], υποσημείωση σελ. 16.

² Ρήγα Βελεστινλή, *Απαντα τα έργα σε ψηφιακό δίσκο (CD-ROM)*, επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήρια Δρ. Δημητρίου Καραμπερόπουλου, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2007.

- 3). *Νέος Ανάχαρσις...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 4). *Επιπεδογραφία Κωνσταντινουπόλεως...* παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 5). *Χάρτα της Ελλάδος...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 6). *Γενική Χάρτα της Βλαχίας...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 7). *Νέα Χάρτα Μολδοβίας...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 8). *Εικόνα Μεγάλου Αλεξάνδρου...* «παρά του Ρήγα Βελεστινλή Θετταλού».
- 9). *Ο Ηθικός Τρίπους...* υπογράφει «Ρήγας Βελεστινλής ο Θετταλός».

Προσθέτουμε ότι εκτός από τον Ρήγα, μία άλλη φυσιογνωμία του Θεσσαλικού χώρου πρόσθεσε στο όνομά του το «Θετταλός», και αυτή ήταν «ο Διονύσιος Πύρρος ο Θετταλός», όπως ενδεικτικά παρατηρούμε σε ένα από τα πολλά έργα του, την *Φαρμακοποιία*³ του, την εκδοθείσα το 1818 στην Κωνσταντινούπολη. Ας συμπληρώσουμε ακόμη και τον αταύτιστο, από όσο μέχρι σήμερα γνωρίζω, «Κωνσταντίνο Θετταλό», ο οποίος υπογράφει το ένα επίγραμμα για τον Ρήγα, τον συγγραφέα του βιβλίου *Φυσικής απάνθισμα*⁴.

«Ρήγας» ήταν το βαπτιστικό όνομα του εθνεγέρτη, συνηθισμένο στην περιοχή του Βελεστίνου και του Πηλίου. Το όνομά του «Ρήγας» το ανέγραψε όταν ήταν μαθητής στο Ελληνομουσείο της Ζαγοράς στην χειρόγραφη υπογραφή του σε βιβλίο του 1571 αρχαίοι Γεωγράφοι⁵. Τώρα απόκειται το μνημείο αυτό στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος (Γραφείο Δ/ντού, με αριθμό Εφ.1095/α). Ως επώνυμο, ο Ρήγας χρησιμοποίησε το «Βελεστινλής» από το όνομα της γενέτειράς του, το Βελεστίνο, κατά τη συνήθεια των λογίων της εποχής του, όπως ενδεικτικά αναφέρουμε μερικούς: Αθανάσιος Πάριος, Βενιαμίν Λέσβιος, Δανιήλ Μοσχοπολίτης, Ιώσηπος Μοισιόδαξ, Λάζαρος Τραπεζούντιος, Αλέξανδρος Τυρναβίτης, Χριστόφορος Περραιβός.

³ *Φαρμακοποιία γενική...* παρά Διονυσίου Πύρρου του Θετταλού, εν Κωνσταντινουπόλει 1818. Βλ Φιλίππου Ηλιού, *Ελληνική Βιβλιογραφία του 19^{ου} αιώνα. Βιβλία-Φυλλάδια. Τόμος πρώτος 1801-1818*, ΕΛΙΑ, Αθήνα 1997, σελ. 573, αρ. 1818.99.

⁴ Ρήγα Βελεστινλή, *Φυσικής απάνθισμα*, Βιέννη 1790, αναστατική επανέκδοση με ευρετήριο Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα ⁴2006, σελ. ι'.

⁵ Βλ. Λεάνδρου Βρανούση, «Άγνωστα νεανικά χειρόγραφα του Ρήγα», *Υπέριχα*, τόμ. 2, *Πρακτικά Β' Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνου-Ρήγα»*, (Βελεστίνο 1992), Αθήνα 1994, σελ. 563-576.

Μελετώντας τα έργα του Ρήγα διαπιστώνεται ότι καταγράφει σε αυτά πολλά ιστορικά στοιχεία και για τα δύο μέρη του αυτό-προσδιορισμού του, για το Βελεστίνο και τη Θεσσαλία. Και πρώτα-πρώτα πλέκει έναν ύμνο στη γενέτειρά του, το Βελεστίνο. Σχεδιάζει το τοπογραφικό διάγραμμά του, την «*Επιπεδογραφία της Φεράς λεγομένης νυν Βελεστίνας*»⁶, και επί πλέον το θέτει δίπλα στον τίτλο της Χάρτας, φύλλο 4, και πάνω από το τοπογραφικό διάγραμμα των Αθηνών. Τι μεγάλη τιμή για το Βελεστίνο. Συγχρόνως, με την ενέργειά του αυτή ο Ρήγας δίνει και ένα μήνυμα πως πρέπει να τιμούμε και να αναδεικνύουμε τα ιστορικά μνημεία της γενέτειρας, τακτική την οποία ακολουθεί με συνέπεια και η Αμφικτιονία Θεσσαλών Καραγκούνηδων. Στην Επιπεδογραφία του Βελεστίνου αναγράφει αποσπάσματα από αρχαίους συγγραφείς, για τις αρχαίες Φερές και την Υπέρεια κρήνη, το Κεφαλόβρυσο. Μνημονεύει τις αρχαιότητες, που είδε και ένοιωσε την αρχαία δόξα των προγόνων, «*Ρολόι του ηλίου αρχαιότατον*», τρόπαιο, αρχαία ερείπια, μάρμαρο με επιγραφή· επίσης τους ναούς, τα τζαμιά, τα νεκροταφεία, τους δρόμους, τους νερόμυλους και τα περιβόλια.

Ακόμη, κατά την περιγραφή των Φερών στον *Νέο Ανάχαρσι*⁷, ο Ρήγας βρίσκει την ευκαιρία και περιγράφει σε μία υποσημείωση την τραγική κατάσταση των συμπατριωτών του κατοίκων του Βελεστίνου κατά την εποχή της σκλαβιάς, μνημονεύοντας και το διπλανό χωριό, τον Άγιο Γεώργιο Φερών, «*Οι συχνοί άδικοι φόνοι κατά των χριστιανών, οπού γίνονται την σήμερον εδώ ήθελον ερημώσει εξ ολοκλήρου αυτήν την πόλιν*⁸, *άν αι φυσικαί χάριτες*⁹ *της δεν ήθελον τους αναγκάζει να υπομένουν όλα, δια ν' αφήσωσι κán τα κόκκαλά των εκεί οπού ετάφησαν κι οι προπάτορές*¹⁰ *των*». Η μαρτυρία του Ρήγα για την σκληρή συμπεριφορά των Οθωμανών της γενέτειράς του, του Βελεστίνου, επιβεβαιώνεται και από τους

⁶ Ευαγ. Κακαβογιάννη, «*Η Έπιπεδογραφία της Φεράς*» του Ρήγα Βελεστινλή από άποψη αρχαιολογική», *Υπέρεια*, τόμ. 1, *Πρακτικά Α΄ Συνεδρίου «Φεραί-Βελεστίνο-Ρήγας*», (Βελεστίνο 1986), Αθήνα 1990, σελ. 423-448.

⁷ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σ. 133.

⁸ Εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ο Ρήγας χαρακτηρίζει τη γενέτειρά του, που τότε ήταν ένα χωριό, ως «πόλιν». Πάντως έρχεται σε αρμονία με τον ύμνο που πλέκει στη γενέτειρά του με το τοπογραφικό διάγραμμά της, το οποίο θέτει δίπλα στον τίτλο της Χάρτας του και πάνω από την Επιπεδογραφία των Αθηνών.

⁹ Θα υπονοεί την Υπέρεια Κρήνη ή Κεφαλόβρυσο.

¹⁰ Είναι συγκινητική αυτή η παρατήρηση του Ρήγα για την αφοσίωση των ανθρώπων στους νεκρούς γονείς τους, που τους δίνει τη δύναμη να υπομένουν και την σκλαβιά.

περιηγητές¹¹, οι οποίοι τόνιζαν την αγριότητα τους. Επίσης, αυτήν την σκληρή συμπεριφορά των Οθωμανών του Βελεστίνου φαίνεται ότι συχνά ο Ρήγας θα την ανέφερε στις συζητήσεις του, όπως συμπεραίνεται από τον σύντροφό του Χριστόφορο Περραιβό¹², ο οποίος σημειώνει χαρακτηριστικά, «*Οσάκις συνέπιπτε λόγος περί τυραννίας των εν Θεσσαλία Οθωμανών, ο Ρήγας απέδιδε τα πρωτεία της βαρβαρότητας και αγριότητας εις τους κατοίκους της πατρίδος του Βελεστίνου*».

Ο Ρήγας κάνει αναφορά στο Βελεστίνο στο βιβλίο του *Φυσικής Απάνθισμα*. Συγκεκριμένα, στο κεφάλαιο με τίτλο «*Περί των πυρίνων φαινομένων εν τω αέρι*», όπου γίνεται αναφορά στην εμφάνιση των «βρουκολάκων»¹³, των πυρίνων φαινομένων από τις αναθυμιάσεις των θαπτομένων σωμάτων, καταχωρίζει μια υποσημείωση, αναφέροντας ένα γεγονός του Βελεστίνου, που συνέβαινε στο χριστιανικό νεκροταφείο, το οποίο βρίσκονταν εκεί που είναι και το σημερινό νεκροταφείο του Βελεστίνου. Στην υποσημείωση αυτή ο Ρήγας μας πληροφορεί για τη γενέτειρά του ότι είχε «κριτή» (=δικαστή) και πως οι χριστιανοί κατοικούσαν κοντά στο νεκροταφείο, στο Βαρούσι¹⁴ και αντιδρούσαν στο κάψιμο των νεκρών. Γι' αυτό βρήκαν τη μέθοδο να τους περιχύνουν «νερόν ασβέστου ασβέστης», δηλ. νερό σβησμένης ασβέστου, με σκοπό να «αναλύσουν» δηλ. να διαλύσουν τα σώματα των νεκρών. Έμμεσα ο Ρήγας μας δείχνει την τακτική των κατοίκων του Βελεστίνου να βρίσκουν τρόπους να παραμένουν στερεοί στις δοξασίες τους και να μην υποκύπτουν στις παρεμβάσεις της οθωμανικής εξουσίας.

Επίσης, όταν στο *Νέο Ανάχαρσι*¹⁵ γίνεται αναφορά στους Αγροναύτες, ο Ρήγας βρίσκει ευκαιρία και γράφει για τον Άδμητο

¹¹ Ενδεικτικά βλ. W. M. Leake, *Travels in North Greece 1801, 1805 and 1806*, Λονδίνο 1835, τόμ. IV, σελ. 437-438.

¹² Βλ. Χριστ. Περραιβού, *Σύντομος βιογραφία του αιοδήμου Ρήγα Φεραίου του Θετταλού*, Εν Αθήναις 1860, επανέκδοση Βιβλιοπωλείου Νότη Καραβία, Αθήνα 1973, υποσημ. σελ. 7.

¹³ Ρήγα Βελεστινλή, *Φυσικής απάνθισμα...ό.π.*, υποσημείωση σελ. 106. Πρβλ. Μάρκου Μοναχού Σερρών, *Ζήτησις περί βουλκολάκων*. Χφ. 4640 (520) της Μονής Ιβήρων. Το κείμενο εκδόθηκε από τον Σπ. Π. Λάμπρο, *Νέος Ελληνομνημών* 1 (1904), σελ. 336-352. Σχετικές παρατηρήσεις από Κώστα Πέτσιο, *Η περί φύσεως συζήτηση στη Νεοελληνική σκέψη*. Β' έκδοση, Ιωάννινα 2003, σελ. 141-142.

¹⁴ Το Βαρούσι ήταν η χριστιανική συνοικία στο βορειοδυτικό μέρος του Βελεστίνου, από την Υπέρεια Κρήνη-Κεφαλόβρυσο μέχρι τις υπώρειες του Χαλκοδωνίου (Μαλούκας), όπου και το χριστιανικό νεκροταφείο, όπως αποτυπώνονται και στην «Επιπεδογραφία του Βελεστίνου».

¹⁵ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις, Βιέννη 1797*. Αναστατική επανέκδοση με την επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2006, σελ. 116.

και το Βελεστίνο αντικαθιστώντας μάλιστα, όπως παρατηρήσαμε, το «Φερές» του γαλλικού κειμένου με εκείνο του «Βελεστίνο», «*Αδμητος εις των πενήντα πέντε αργοναυτών, ήτον από το Βελεστίνο*». Προσθέτουμε ότι παρόμοια ο Ρήγας αναγράφει πως «*Ο Αδμητος ήτον ένας εκ των Αργοναυτών Βασιλεύς του Βελεστίνο. Το λέγει Απολλώνιος ο Ρόδιος εις τα Αργοναυτικά*», και στο βιβλίο τού εκ Κλεισούρας της Μακεδονίας Δημητρίου Δάρβαρι, (1757-1823), *Αληθής οδός εις την ευδαιμονίαν*¹⁶, το οποίο εκδόθηκε στη Βιέννη το 1796 και το πρόσφερε στον Ρήγα με τη σχετική αφέρωση, «*Δημήτριος Ρηγίνω την δέλτον εταιρώ πέμπσε, μικρόν μεγάλης μνημόσυνον φιλίας*». Και ο Ρήγας έβαλε στο βιβλίο την υπογραφή του, «*Εκ των του Ρήγα Βελεστινή και τούτο*», αναγράφοντας στα περιθώρια των σελίδων 69 και 214 δύο σημειώματα, εκ των οποίων το ένα είναι το ανωτέρω αναγραφέν.

Στο βιβλίο *Ολύμπια*¹⁷ του Μεταστάσιο, το οποίο ο Ρήγας μετέφρασε και εξέδωσε, στο σημείο που το κείμενο κάνει λόγο για τη συζυγική πίστη της Αλκήστιδος, καταχωρίζει μια υποσημείωση και αναφέρει ότι οι αρχαίες Φερές ονομάζονται τώρα Βελεστίνος και το διπλανό χωριό Άγιος Γεώργιος Φερών. Ενα άλλο σημείο, όπου τονίζει τη γενέτειρά του είναι και η παράθεση των δύο αρχαίων νομισμάτων των Φερών, για τα οποία ωστόσο χρησιμοποιεί το όνομα του Βελεστίνο αντι του Φερές. Το ένα νόμισμα βρίσκεται δίπλα στην «*Επιπεδογραφία της Φεράς*» όπου στη μία όψη σημειώνει «*Ηρακλής τούρον δαμάζων. Το εύκαρπον*» και στην άλλη όψη «*η Υπερεία διαιρουμένη εις πολλούς ρύακας, τους κήπους αρδεύουσα, εν οίς Ιππος το Ιππόβοτον*». Το δεύτερο νόμισμα είναι κάτωθεν της Χαλκιδικής και δίπλα στη Σκόπελο, αναγράφοντας στη μία όψη «*Φερά θυγάτηρ Αιόλου*» και στην άλλη όψη «*Υπερεία πηγή το Κεφαλόβρυσον*».

Επί πλέον, ο Ρήγας έδειξε τη θεσσαλική του φυσιογνωμία του προσθέτοντας το «Θετταλός» στο επώνυμό του «Ρήγας Βελεστινής Θετταλός», δηλωτικό της ευρύτερης περιοχής στην οποία ανήκει η γενέτειρά του. Στα έργα του δείχνει το ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την

¹⁶ Βλ. Νίκου Βέη, «Δημητρίου του Δαρβάρεως Αφιέρωμα εις Ρήγαν Βελεστινήν-Φεραίον μετ' αυτογράφων σημειωμάτων του Πρωτομάρτυρος», *Πρακτικά της Ακαδημίας Αθηνών*, τόμ. ΙΘ', 1944, σελ. 356-372. Λ. Βρανούση, *Ρήγας*, Αθήνα [1954], σελ. 265.

¹⁷ Ρήγα Βελεστινή, *Ο Ηθικός Τρίπους*, Βιέννη 1797. Αναστατική επανέκδοση, επιμέλεια-εισαγωγή-ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 2001, Α' Τα Ολύμπια, σελ. 104. Δημ. Καραμπερόπουλου, *Ο Ρήγας μεταφραστής των Ολ.μπίων του Μεταστάσιο*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνο-Ρήγα, Αθήνα 2001.

ευρύτερη περιοχή της γενέτειράς του, τη Μαγνησία και τη Θεσσαλία, όπως διαπιστώνεται από τα πολλά στοιχεία, τα οποία έχει καταχωρίσει. Για παράδειγμα στη *Νέα Πολιτική Διοίκηση*, στο άρθρο 3, για την κατανόηση από τους αναγνώστες της διαίρεσης του κράτους του σε επαρχίες και τοπαρχίες, φέρνει ένα συγκεκριμένο παράδειγμα από τη Θεσσαλία, στο οποίο γράφει ότι η δημοκρατική του πολιτεία «Διαμοιράζεται δια την ευκολίαν της διοικήσεως και δια να γίνεται η δικαιοσύνη ομοιοτρόπως, εις επαρχίας, τοπαρχίας και προεστάτα. Ήγουν, επαρχία λέγεται η Θεσσαλία, τοπαρχία η Μαγνησία (ήγουν του Βόλου τα χωρία) και προεστάτον η πολιταρχία της Μακρονιτζας επάνω εις δώδεκα χωρία».

Επίσης, στο *Νέο Ανάχαρσι*¹⁸, υπερασπίζεται τους Θεσσαλούς στην άδικη κρίση του Γάλλου συγγραφέως, ο οποίος παρατηρούσε ότι «Ο Λουκιανός διηγείται ένα επίγραμμα οπού έγινε δι' έναν Θετταλόν, περιεχόμενο εις αυτάς τας λέξεις: "Ο Δήμος ανήγειρεν αυτόν τον ανδριάντα εις τον Ιλαρίωνα, επειδή-και εχόρευε καλά εις τον πόλεμον». Και ο Ρήγας γράφει στην υποσημείωσή του, «Το επίγραμμα του Λουκιανού δεν είναι πρὸς καταφρόνησιν των Θετταλῶν, καθὼς συμπεραίνει ο Ανάχαρσις...». Παραθέτει τα είδη των χορών, εκ των οποίων ένας ήταν ο «συγκαθιστός» που χορεύεται στη Θεσσαλία, «Συγκαθιστός. υπό δύο, εις την Θεσσαλίαν», και αποδεικνύει ότι ήταν άδικη η κρίση του συγγραφέως, αποκαλώντας, μάλιστα, «συμπατριώτη» του τον Θεσσαλό Ιλαρίωνα, διότι χόρευε στον πόλεμο τον πυρρίχιο χορό, «...Συμπεραίνεται λοιπόν εκ των ανωτέρω, ότι ο συμπατριώτης μου Ιλαρίων, μόνος, εν τη παρεμβολή του πολέμου μεταξύ ενόπλων συντρόφων, απέναντι του αντιπαρατεταγμένου εχθρού, επί της ημαγμένης πεδιάδος του στρατοπέδου, δεν ήτον καιρός να χορεύη την σύκινον ή τον κόρδακα, αλλά τον πυρρίχιον, διεγερτικόν εφόδου, και δικαίως τω ενήγειρεν ο δήμος τον ανδριάντα».

Στην ίδια αυτή υποσημείωση ο Ρήγας αναφέρει πως ο ίδιος είδε πολλές φορές στην Πορταριά της Μαγνησίας να χορεύεται ένα από τα είδη των χορών, τους οποίους απαριθμεί. Η παρατήρηση αυτή δείχνει ότι πολλές φορές θα είχε επισκεφθεί την Πορταριά και το πιο πιθανό θα είναι, πως αυτό θα συνέβαινε κατά τον καιρό των σπουδών του, τότε που θα μετέβαινε στο Ελληνομουσείο της Ζαγοράς¹⁹.

¹⁸ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,...ό.π., υποσημείωση σελ. 124-126.

¹⁹ Από την εποχή της φοιτήσεως του Ρήγα στη σχολή της Ζαγοράς έχουμε το βιβλίο των αρχαίων γεωγράφων, έκδοση του 1561 με αυτόγραφα του μαθητού Ρήγα καθώς και την υπογραφή του δηλωτικό ότι το βιβλίο είναι του «Ρήγα Κυρίτζη Βελεστίνου», δηλ. του Ρήγα του Κυρίτζη του εκ του Βελεστίνου καταγόμενου. Λέανδρου Βρανούση, «Άγνωστα νεανικά χειρόγραφα...», ό.π..

Χαρακτηριστικά σημειώνει, «...*Μάνδρα-χαβασί*²⁰. *Υφ' ενός, σπαθί κρατούντος και διαφόρους κύκλους εις τον αέρα διαγράφοντος με αυτό. Τον είδον πολλάκις εις την χώραν της Μαγνησίας Πορταρίαν, χορευόμενον από Τούρκους...*». Σε μια άλλη υποσημείωση του *Νέου Ανάχαρσι*²¹ αναφέρει ένα γεγονός, το οποίο συνέβη το 1769 στο γειτονικό χωριό του Βελεστίνου, την «*Κάπουρνα*», για την οποία σημειώνει ότι είναι «*χώρα της Μαγνησίας*» και οι κάτοικοί της έγιναν σκλάβοι ενός τοκογλύφου, στον οποίο δεν μπορούσαν να πληρώσουν τον υπερβολικό ετήσιο τόκο των χρημάτων, των «*άσπρων*», που είχαν δανεισθεί. Μια υποσημείωση με σημαντικό τον χαρακτήρα της πολιτικοκοινωνικής ανάλυσης περί τοκισμού και της εκμετάλλευσης του λαού.

Ενδιαφέροντα είναι και όσα γράφει για το επίγειο των αρχαίων Φερών, τις Παγασές και την γύρω περιοχή, στη εκτενή υποσημείωση²² στην οποία καταχωρίζει πολλές πληροφορίες της εποχής του, για τα ερείπια της Δημητριάδος, το υδραγωγείο, προσθέτοντας μάλιστα πως για να περιέλθει κανείς τις αρχαιότητες αυτές χρειάζεται μία ώρα, στοιχείο πως έχει προσωπική γνώση. Επίσης μνημονεύει το ακρωτήριο Αγκίστρι και την πλησίον του νησίδα με το εκκλησάκι του αγίου Νικολάου, το οποίο επισκεφθήκαμε τον Ιούλιο του 2000 και διαπιστώσαμε πως πράγματι ήταν του αγίου Νικολάου. Επίσης, καταχωρίζει μια ενδιαφέρουσα υποσημείωση για την Πορταριά, την οποία αποκαλεί «*χαριέστατη*», με τις πηγές του ποταμιού Μάννα και την κορυφή Πλιασίδι του Πηλίου, όπου βρίσκεται και το σπήλαιο, στο οποίο ο Κένταυρος Χείρωνας ανέθρεψε τον Αχιλλέα, εις τον «*τερπνόν, υγιεινόν και παράμερον τόπον*»²³.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει για το επίπεδο των γνώσεων του Ρήγα καθώς και ότι μελετούσε τα σχετικά με την Ελλάδα βιβλία της εποχής του, η σημαντική υποσημείωσή του, την αναφερομένη στα Τέμπη. Σημειώνει ότι ο ίδιος είχε ιδίαν αντίληψη για την ωραιότητα του τοπίου των Τεμπών, «*ίδον αυτοψεί την απερίγρατον ωραιότητα εκείνου του τόπου*», τονίζοντας μάλιστα πως ήπιε νερό από την πηγή που εξέρχεται από τον ναό της Αφροδίτης, ο οποίος τώρα είναι αφιερωμένος στην Αγία Παρασκευή. Κι' αυτά τα γράφει για να απαντήσει στις αήθεις κατηγορίες του Γερμανού Καθολικού

²⁰ Για την αναγραφή του ξενικού ονόματος του χορού, ο Ρήγας με θλίψη παρατηρεί στην ίδια σελίδα: «Αφού εχάσαμεν το πάν, συνεχάθησαν και τα ονόματα των χορών», θέλοντας έτσι να τονίσει την σημασία της σκλαβιάς στην αλλοτρίωση και της γλώσσας.

²¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., υποσημείωση σελ. 121-122.

²² Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., υποσημείωση σελ. 141-142.

²³ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., υποσημείωση σελ. 143.

φιλοσόφου Corneille de Pauw (1739-1799), ο οποίος «στην *Ιστορία της Ελλάδος*» γράφει εναντίον των Ελλήνων της εποχής του και εναντιώνεται στην ωραιότητα των Τεμπών, χωρίς να έχει επισκεφθεί την Ελλάδα. Και ο Ρήγας επιστημονικότατα τονίζει πως δεν είναι δυνατόν από το μέρος να κατακρίνει κανείς το όλον, φέρνοντας ωστόσο και ο ίδιος ένα αντίστοιχο εύστοχο παράδειγμα με τους Γερμανούς του Βουκουρεστίου, για να δείξει το παράλογο του επιχειρήματος του Γερμανού φιλοσόφου.

Τον Πηνειό ποταμό τον αναφέρει ως «*Σαλαμβριά*» στο *Νέο Ανάχαρσι*²⁴ και για τους Γόννους παραθέτει μια υποσημείωση,

«*Κατά την περιγραφήν, οπού κάμνει ο συγγραφεύς, φαίνεται πως να ήτον οι Γόννοι κάτω από τον Προφήτην Ηλίαν εις τα αριστερά της Σαλαμβριάς, εκεί οπού ονομάζεται τώρα Μετόχι. Επειδή εκεί συσφίγγεται ο ποταμός. Ο τόπος αυτός εξουσιάζεται από την Ράψανην*».

Ενδιαφέρουσα είναι η παρατήρηση του Ρήγα²⁵ για τη Θεσσαλική πόλη Δωδώνη (=Λιβιάδι) του Ολύμπου, στην οποία διορθώνει το Γάλλο συγγραφέα για την παράθεση της παραπομπής του στον Όμηρο, η οποία ωστόσο ήταν για τη Δωδώνη της Ηπείρου, στοιχείο δεικνύον το πνευματικό του επίπεδο. Και ο Ρήγας κάνει την διόρθωση, παραθέτοντας μάλιστα το σχετικό κείμενο του Ομήρου, δείγμα της ευρύτητας των γνώσεών του. Χαρακτηριστικά γράφει, «*Η μαρτυρία του Ομήρου, οπού αναφέρει εδώ ο Ανάχαρσις, ας μοι είναι συγχωρημένον να ειπώ, ότι είναι δι' άλλην Δωδώνην*», παραθέτοντας το σχετικό κείμενο από τον Όμηρο, για να έχει ο αναγνώστης ιδίαν αντίληψη του λάθους του Γάλλου συγγραφέα.

Σε ένα άλλο σημείο του κειμένου του *Νέου Αναχάρσι*²⁶, όπου γίνεται αναφορά στη μάχη των Κενταύρων και Λαπίθων, ο Ρήγας καταχωρίζει μια υποσημείωση με την επεξήγηση «*Γκαραγκούνηδες, Χασιώτες έθνη της Θεσσαλίας*», ταυτίζοντας τους ντόπιους κατοίκους της Θεσσαλίας, τους Γκαραγκούνηδες, με τους Κενταύρους. Μάλιστα, στη Θεσσαλία της *Χάρτας*²⁷ του στο πέμπτο φύλλο, μεταξύ Λαρίσης και Βελεστίου αναγράφει τα ίδια, «*Κένταυροι-Γκαραγκούνηδες*», ότι δηλαδή οι τωρινοί πληθυσμοί των Γκαραγκούνηδων ταυτίζονται με τον αρχαίο πληθυσμό των

²⁴ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., υποσημείωση σελ. 147.

²⁵ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., υποσημείωση σελ. 149-151.

²⁶ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σελ. 263.

²⁷ Βλ. Ρήγα Βελεστινλή, *Χάρτα της Ελλάδος*, Βιέννη 1797. Αυθεντική για πρώτη φορά επανέκδοση από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίου Ρήγα με την υποστήριξη της Ακαδημίας Αθηνών, επιμέλεια-σχόλια-ευρετήριο Δημ. Καραμπερόπουλου, Αθήνα 1998, φύλλο 5, Έπαρχία Θεσσαλίας, μεταξύ Λαρίσης και Βελεστίου αναγράφεται το «Κενταύροι-Γκαραγκούνηδες».

Κενταύρων. Μάλιστα, η Αμφικτιονία Θεσσαλών Καραγκούνηδων αυτήν την αναφορά της Χάρτας του Ρήγα έχει αναγράψει στο λάβαρό της.

Ο Ρήγας δεν συνδέει μόνο τα αρχαία τοπωνύμια με εκείνα της εποχής του, αλλά και τους κατοίκους των αρχαίων περιοχών τους συνδέει με τους σύγχρονους κάτοικους, κάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο μία αντιστοιχία προσφέροντας στους αναγνώστες μία ιστορική συνέχεια. Επεξηγεί στο *Νέο Ανάχαρσι*²⁸ ότι οι «Θετταλοί» είναι «οι των Τρικκάλων τον κάμπον οικούντες», οι «Οιταίοι» είναι «Οι κατοικούντες τα Βάνινα, Πατρατζίκι, Ζητούνι», δηλαδή της περιοχής του όρους Οίτη, της Υπάτης και της Λαμίας. Οι «Φθιώται» είναι οι κατοικούντες στην Φθιώτιδα της Θεσσαλίας και είναι «οι Φαρσαλινοί έως τον Πλάτανον», οι «Μάλιοι» είναι «οι Θαυμακινοί έως τον Αχινόν», οι «Μάγνητες» είναι οι κατοικούντες «του Βόλου και της Αγιάς τα χωρία», και οι «Περραιβοί» είναι «οι Ολυμπιώται, Αλασονίται, έως την Λάρισσαν». Επί πλέον επεξηγεί ότι «Μάγνης» είναι ο «Βολιώτης»²⁹.

Σε υποσημείωση του Γάλλου συγγραφέα σχετικά με το ύψος του Ολύμπου, ο Ρήγας συνιστά στον αναγνώστη να δει την *Νεωτερική Γεωγραφία*³⁰ των Δημητριάδων για την αντιστοιχία της οργιάς, «Για να ιξεύρη ο αναγνώστης πόσον είναι η οργιά και τα λοιπά μέτρα, άς ιδή την Γεωγ.[ραφίαν] των Δημητριάδων φύλ. 21». Για την «Λάρισσα» της Θεσσαλίας ο Ρήγας σε υποσημείωση³¹ γράφει ότι «Ο Ομηρος³² την ονομάζει Αργος Πελασγικόν και ο Στράβων Θετταλικόν», παρατήρηση την οποία αναγράφει και στη «Χάρτα της Ελλάδος» φύλλο 5, «Λάρισσα. Αργος Θετταλικόν».

Στην τελευταία σελίδα του βιβλίου *Νέος Ανάχαρσις*³³ με τίτλο «Είδησις διδομένη παρά του Ρήγα» ανακοινώνονται δύο αρχαιότητες της Θεσσαλίας. Για μια ακόμη φορά ο Ρήγας δείχνει το ενδιαφέρον του για την αρχαία κληρονομιά, την οποία προσπαθεί να την διατηρήσει, διότι συμβάλει στην ιστορική αυτογνωσία. Είναι τα αντικειμενικά στοιχεία σε αυτήν την διαδικασία της αυτογνωσίας. Η μία αρχαιότητα είναι ένα μάρμαρο στα Λεχώνια της Μαγνησίας με τρία πρόσωπα και επιγραφή, την οποία αναγράφει. Σημειώνει ότι το μάρμαρο σπάστηκε στα δύο από τους «εκείσε Τούρκους», θέλοντας

²⁸ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σελ. 116.

²⁹ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σελ. 145.

³⁰ *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σελ. 148. Δημητριάδης, *Γεωγραφία νεωτερική*, Βιέννη 1791, επανέκδοση, επιμ. Αικ. Κουμαριανού, Εστία, Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2006, σελ. 24.

³¹ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σελ. 145.

³² Βλ. Ομήρου, *Ιλιάδα* Β 681.

³³ Ρήγα Βελεστινλή, *Νέος Ανάχαρσις*,..., ό.π., σελ. [362].

κατ' αυτόν τον τρόπο να δείξει επί πλέον και την καταστρεπτική νοοτροπία των κατακτητών για την αρχαία ελληνική κληρονομιά. Και ο Ρήγας παρακαλεί κάποιος ζωγράφος να τη ζωγραφίσει και να του την στείλει να την τυπώσει. Η δεύτερη αρχαιότητα έχει σχέση με την πλάκα του τάφου του Ιπποκράτους. Ο Ρήγας είναι ο πρώτος ο οποίος ανακοίνωσε στον επιστημονικό κόσμο τα σχετικά με τον τάφο του Ιπποκράτους στη Λάρισα. Γράφει για την πλάκα του τάφου που βρίσκονταν στο δρόμο προς τον Τύρναβο μετά το γεφύρι του Πηνειού ποταμού. Χαρακτηριστικά στο τέλος σημειώνει: «*Παρακαλούνται οι εκείσε σπουδαίοι και ιατροί να αντιγράψουν το επίγραμμά της και να το στείλουν να τυπωθή*».

Ακόμη ο Ρήγας στον επαναστατικό του παιάνα *Θούριος*³⁴ απευθύνεται στους κλεφταρματωλούς του Ολύμπου, τους οποίους αποκαλεί «σταυραετούς», καθώς επίσης απευθύνεται και στους κλεφταρματωλούς των Αγράφων, ονομάζοντάς τους «ξεφτέρια». Ιδιαίτερα στον *Ύμνο Πατριωτικό*³⁵ μνημονεύει τα ονόματα των κλεφταρματωλών της Θεσσαλίας, Τζαχείλα, Μάνταλο, Ψείρα, Βλαχάβα και Λάζο.

Παρουσιάστηκαν συνοπτικά ορισμένα στοιχεία από τα έργα του Ρήγα για τη γενέτειρά του, το Βελεστίνο, και γενικότερα για τη Μαγνησία και τη Θεσσαλία, τα οποία αντιστοιχούν στον αυτόπροσδιορισμό του, τον οποίο παρουσιάζει με το όνομά του «Ρήγας Βελεστινλής Θετταλός». Αυτά όλα θα έπρεπε να προσεχθούν από μερικούς συγγραφείς, οι οποίοι προσπαθούν αυθαίρετα να του προσδώσουν την καταγωγή του από τα Βλαχοχώρια της Πίνδου, σαν να ανέγραφε αντί το «Θετταλός», το «Μακεδών», όπως τόσοι άλλοι αξιόλογοι λόγιοι, όπως ενδεικτικά αναφέρουμε, Αναστάσιος Μιχαήλ Μακεδών, Ιωάννης Νικολίδης Πίνδος, Δημήτριος Καρακάσσης Σιατιστεύς Μακεδών, Θωμάς Μανδακάσης Καστοριανός Μακεδών.

Τονίζουμε ότι ο Ρήγας βίωσε στη γενέτειρά του, το Βελεστίνο, στη Μαγνησία και γενικότερα στη Θεσσαλία την σκλαβιά, την τυραννία του αλλόθρησκου δυνάστη, και τα επακόλουθα από την αλλοτρίωση του Έλληνα ραγιά, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει πως μαζί με το χάσιμο της ελευθερίας χάνονται και τα ονόματα των χωρών. Επί πλέον γνώρισε στο Βελεστίνο και στη Θεσσαλία το μεγαλείο των αρχαίων προγόνων με

³⁴ Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά. Επαναστατική Προκήρυξη, Δίκαια του Ανθρώπου, Το Σύνταγμα, Θούριος, Ύμνος Πατριωτικός*, έκδ. Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 2005, σελ. 67, στιχ. 65.

³⁵ Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά...*, ό.π., σελ. 78-79.

Λεπτομέρεια από τη Θεσσαλία της Χάρτας, όπου ο Ρήγας πλησίον της Λάρισσας αναγράφει το «Κένταυροι-Γκαραγκούνηδες».